

Սույն գիրքը թվայնացվել է Գրքասեր ՀԿ-ում՝ հայերենով գրականության պահպանման, հանրայնացման և ժամանակակից թվային միջավայրում հասանելի դարձնելու նպատակով:

Կազմակերպության նախաձեռնությունը միտված է հայերեն գրքերի և տեքստերի տարածմանը, ընթերցանության խթանմանը և մշակութային ոչ նյութական ժառանգության պահպանությանը՝ ապահովելով դրանց հասանելիությունը հնարավորինս լայն շրջանակների համար:

Մենք հավատում ենք, որ թվայնացումը ոչ միայն պահպանման միջոց է, այլև գիտելիքի, գրականության և մշակույթի շարունակական փոխանցման կարևոր ուղի:

Գրքասեր ՀԿ-ն գրքերը ձայնագրում և թվայնացնում է բացառապես Ձեր նվիրատվությունների շնորհիվ: Կազմակերպությանը կարող եք օժանդակել հետևյալ հղումով՝

<https://grqaser.org/hy/donate>

Ստուգված

Հայ գրականություն, Արձակ, Պատմվածք
13+

Այս պատմվածքը, որ գրաքննության կամքով դուրս էր մնացել հեղինակի «Պատվիրեցին հանձնել ձեզ» հանրահայտ ժողովածուից, մեզ է տրամադրել Մ. Արմենի այրին՝ Տամարա Պետրովնա Չազինան:

«Նորք», 1997, թիվ 3

Մկրտիչ Արմեն Անհավատալի գիշեր

Երբ ճամբարի պետի կինն արդեն պետք է ծներ, նրան փոխադրեցին կենտրոնական ճամբարի ազատ մարդկանց հիվանդանոցը: Մի շաբաթ հետո ամուսինը գնաց իր ընտանիքը բերելու: Կենտրոնական ճամբարի պետը, մի շատ լավ մարդ, շնորհավորեց նրան և ասաց.

- Դու այդքան հեշտ չես պրծնի: Փառավոր բանկետ պիտի սարքես և մեզ էլ հրավիրես:

- Խնդրեմ,- ուրախացավ ճամբարի պետը,- բայց հո գիտե՞ս, թե ինչպիսի խուլ տեղ է մեր տեղը: Ձանձրալի...

- Հենց դրա համար էլ կսարքես բանկետը, որ գոնե մի օրով փարատես ձանձրույթը: Թե՛ քո և թե՛ մեր...

Եվ իրոք, ձանձրալի էր նրանց բոլորի համար: Տայգա... Անմարդություն... Չհաշված, իհարկե, կալանավորներին: Իսկ նրանց, իրոք որ, չպետք էր հաշվել: Ի՞նչ գործ ունեն ազատ մարդիկ նրանց հետ:

Իսկ ազատ մարդիկ իրենք շատ քիչ էին: Անշուշտ, ձանձրալի կլինեք: Վերցնենք թեկուզ այն ճամբարը, որի պետի կինը երեխա էր ծնել:

Եթե բոլոր մյուս ճամբարների շուրջն անտառը կտրված էր մեծ կամ փոքր տարածության վրա գոյացնելով ընդարձակ կամ գոնե փոքրիկ բացատ, ապա այդտեղ ճամբարի խուլ պարիսպը համարյա քսվում էր ծառերի գագաթներին: Աշտարակի վրա հսկող պահակը, եթե ուզեմար, կարող էր այդտեղից ցատկել ծառերի վրա, մանավանդ որ ինքն էլ դեմքով շատ նման էր շիմպանզեի: Կարող էին նաև մյուսները, որոնք նման չէին:

Միայն երկու տեղով էր անտառը ետ գնացել մի քիչ, միայն մի քիչ: Մեկ դարպասի առջևում և մեկ էլ՝ պարիսպի ձախ կողմում:

Դարպասի առջևում նրա համար, որ աշխատանքից վերադարձող բրիգադներին կանգնեցնեին այդտեղ, հաշվեին, խուզարկեին և թողնեին ներս:

Իսկ պարիսպի ձախ կողմում նրա համար, որ այնտեղ, մի շարքի վրա, կանգնած էին գյուղական տիպի տաս-տասներկու տնակներ, որտեղ ապրում էին ազատ մարդիկ: Բայց գոնե ապրեին բոլոր այդ տնակներում: Ոչ: Դրանցից մեկը բաղանիքն էր, մյուսը գործիքանոցը, որտեղ պահում և սրում էին կալանավորների կացիկներն ու սղոցները: Համեմատաբար ավելի մեծ երկու շենքերից մեկն ախոռն էր, մյուսում ապրում էր ճամբարի պետը: Մնացածները պահակների ընտանիքների տնակներն էին:

Դե եկ և մի ձանձրանա:

Երբ վաղ առավոտյան կալանավորները գնում էին աշխատանքի, և խաղաղվում էր եռուզեռը, ճամբարամերձ այդ փոքրիկ գյուղի բնակիչները չգիտեին ուր չքվեն ձանձրույթից: Նախաճաշում էին, գնում էին բաղանիք լողանալու, և միայն հանվելուց հետո էին հիշում, որ լողացել են դեռ երեկ...

Անտառը նրանց բնակարանների ետևում կանգնել էր ընդհուպ, այն էլ՝ ոչ թե սկսվելով թփերով ու փոքրիկ ծառերով, այլ միանգամից բարձր ու խիտ սոճիներով: Ստվերը միշտ կախված էր կտուրների վրա: Բնակիչները գնում էին անտառ սունկ հավաքելու, մի քանի ժամում հավաքում էին մի տարվա պաշար, բայց, հիշելով, որ տանն ունեն արդեն երեք տարվա պաշար, թափում էին:

ճամբարի նախկին պետը, ձանձրույթից դրդված, սկսել էր սիրաբանել նախկին պահակապետի կնոջ հետ: Պահակապետը մի անգամ տուն էր մտել անսպասելի կերպով և տեսել էր նրանց միասին: Չիմանալով ինչ անել զայրույթից, նա վերցրել էր ջրի դույլը և թափով հագցրել ճամբարի պետի գլխին: Իսկ դույլը ոչ թե կոնուսածն էր, այլ գլանածն: Պետը խրվել էր դրա մեջ մինչև ուսերը և այն էլ այնքան պինդ, որ ոչ մի կերպ հնարավոր չէր եղել դուրս քաշել: Ստիպված էին եղել,-

ինչպիսի՜ ամոթ,- կանչել կալանավոր թիթեղագործին, որն ազատագրել էր ճամբարի պետին կտրատելով դույլը: Ափսոս, այդպիսի լավ դույլ...

Պետը դրա միջից դուրս էր եկել ձևափոխված քթով: Կարծես ձախողված բռնցքամարտիկ լինել կամ հռոմեական պատրիկ:

Իհարկե, դրանից հետո ո՛չ պահակապետը կարող էր աշխատել ճամբարի պետի հետ և ո՛չ էլ ճամբարի պետը նրա կնոջ հետ: Նրանց փոխադրել էին այդտեղից, մեկին հյուսիս, մյուսին ավելի հյուսիս, որովհետև, ինչպես հայտնի է, ճամբարներում հարավ գոյություն չունի:

Նրանց փոխարեն բերել էին նորերին: Սրանք ավելի լավ մարդիկ էին, թեև, իհարկե, նույնպես ունեին իրենց թերությունները և կամ թեկուզ ծիծաղելի կողմերը: Ճամբարի նոր պետը, օրինակ, սիրում էր, որ բոլորը նրան դիմեին ոչ թե անվանելով «ընկեր պետ» կամ «քաղաքացի պետ», այլ կոչումով «լեյտենանտ»: Հենց ինքն էլ տալիս էր դրա առաջին օրինակը.- «ասացեք կենտրոն որ այդ մասին խնդրում է լեյտենանտը», «հաղորդեցեք բրիգադին, որ դա լեյտենանտի հրամանն է»... Արդեն մի քանի ամիս էր, ինչ նա նշանակվել էր այդտեղ, բայց դեռ չէր վարժվել, սաստիկ ձանձրանում էր: Դե եկ և այդպիսի պայմաններում հանգիստ թող պահակապետի կնոջը: Ի միջի այլոց, նոր պահակապետն ամուրի էր:

Մի ամսից ավելի լեյտենանտը դեռ չէր կարողանում իրագործել բանկետ կազմակերպելու իր խոստումը: Սկզբում ծննդկանն էր իրեն վատ զգում, ապա վախեցրեց նաև նորածինը: Բայց ամեն ինչ անցավ բարեհաջող:

Ամենից առաջ լեյտենանտն ու իր կինը կազմեցին հրավիրելու ենթակաների ցուցակը:

Ուրեմն, կենտրոնական ճամբարի պետին իր կնոջ հետ: Գլխավոր շնապահին իր շան հետ: Նա կին չունի, բայց առանց շան չի գնում ոչ մի տեղ: Գարշելի մարդ է, բայց չհրավիրել չի կարելի, կարող է որևէ կլյաուզա սարքել բոլորի վրա: Սանիտարական մասից մանկաբարձուհուն իր սիրեկանի հետ: Պահեստապետին երկու շտոֆ օղու հետ: Ինտելիգենցիայից գլխավոր հաշվապահին, հարմոնիստ Վանյային և պատի լրագրի խմբագիր, ինքն էլ բանաստեղծ Պուշկիչին:

- Գալով մեր ճամբարին,- թվարկումն ավարտեց լեյտենանտը,- պետք է հրավիրել բոլոր պահակներին իրենց կանանց հետ: Ամեն պարեն կա՞, սիրելի կին: Դե ուրեմն վաղ առավոտից սկսիր եփել-թափելը: Կպատվիրեմ ճամբարի խոհարարին, որ գա քեզ օգնելու: Բաց կանես մի լավ սեղան, ոչ միայն ճոխ, այլև ճաշակով: Թող չկարծեն կենտրոնից եկածները, թե մենք այստեղ ապրում ենք ինչպես անտառի վայրենիներ:

Ճամբարի պետի տանը եռաց աշխատանքը: Բայց դա ներսում: Իսկ դրսում ամեն ինչ դարձյալ լուռ էր և անշարժ: Կանգնել էր տնակների շարքը անտառի և պարսպի մեջ սեղմված: Երկուսն էլ խուլ էին՝ թե անտառը, թե պարիսպը:

Երբ երեկոյան, ձիասայլակներով, սկսեցին ժամանել հրավիրվածները, դա բոլորովին նման չէր, օրինակ, կալվածատերերի երբեմնի հրավերքներին: Անտառը տնակների ետևում կանգնած էր ոչ թե կալվածքի պես կալվածատիրոջ կամքին ենթակա, այլ մութ անհայտության նման, որը կարծես սպառնում էր կլանել իր հովանու տակ ծվարած տնակները:

Բայց ավելի սպառնական կանգնել էր պարիսպը տնակների շարքի առջևում տնակներից կրկնապատիկ բարձր և խուլ: Ի՞նչ էր կատարվում դրա ետևում... Գուցե բոլոր կալանավորները, լուռ և վրեժխնդիր, դեմ էին տվել ուսերը դրան և հրո՞ւմ էին... Ուր որ է՝ շառաչով կպռակի պարիսպը, և այդ ժամանակ, սանձազերծ եղած, կալանավորները կարշավեն տնակների վրա և կկոտորեն դրանց բնակիչներին...

Բայց լուռ էր անտառը, և կանգուն էր պարիսպը: Բաղանիքը, գործիքանոցն ու ախոռը մթության մեջ էին: Պահակների տներում ևս, ճամբարի պետի տան երկու կողմերում կանգնած, հագիվ էին պլավում նավթի փոքրիկ լամպերի թույլ լույսերը: Համեմատաբար ավելի լուսավոր էին ճամբարի պետի պատուհանները:

- Այս ինչի՞ համար չի վառվում էլեկտրականությունը,- հարցրեց կենտրոնական ճամբարի պետի կինը իջնելով ձիասայլակից:

Բայց հեզանքի կամ կատակի համար չէր ասված դա: Կինը նկատեց էլեկտրական կոյր լամպերը սյուների վրա, դռների առջև, ապա նաև սենյակներում:

- Հարցրե՛ք ձեր ամուսնուն,- ձեռքով ցույց տվեց լեյտենանտը:- Դիսամոմեքենա ուղարկեց, բայց մինչև հիմա չի ուղարկում մոնտյորի, որ գործի գցի: Անցկացրել ենք լույսն ու սպասում ենք:

Հյուրերը պայմանավորվել և եկել էին միասին: Բայց ճանապարհին նրանք մրցել էին, թե ում ձին առաջ կանցնի, և առաջինը հասել էր կենտրոնական ճամբարի պետը: Մի քանի րոպե չանցած, հայտնվեցին նաև մյուսները:

Ձիերն արձակեցին, կապեցին ախոռում, մարդիկ մտան բնակարան: Միայն ներսում նրանք մոռացան և՛ անտառը, և՛ պարիսպը:

Եվ իրոք: Լեյտենանտի տանն այժմ այնպես էր, ինչպես կարող էր լինել որևէ այլ, մեծ բնակավայրում: Երկար ձգված էր ընդարձակ սեղանը արդեն ծածկված: Պատերի վրա կախված, վառվում էին տասից ավելի նավթի լամպեր մեծ ու փոքր, բանկետի առթիվ պահակների տներից հավաքած: Շարված էին քաղաքային տիպի աթոռներ թիկնակներով: Կային նաև, իհարկե, սովորական տաբուրետներ: Լուսամուտները, որ նայում էին դեպի պարիսպը, ծածկված էին ժանյակե վարագույրներով: Անտառի կողմից սենյակը լուսամուտներ չուներ: Ավելի լավ:

Մանկաբարձուհին համբուրվեց լեյտենանտի կնոջ հետ, հարցրեց նրա և երեխայի առողջությունը, ապա, վերցնելով նաև գլխավոր ճամբարի պետի կնոջը, գնաց մյուս սենյակը նորածնին տեսնելու: Նրա սիրեկանը, կիրգայե սապոգներ հագած

կոշտ ու կոպիտ մի մարդ, առանց առիթի գվարթ խրինջաց, և լեյտենանտի կինը ծածկեց մյուս սենյակի դուռը, որ երեխան չարթնանա:

Եկան նաև մյուսները: Ներս գլորվեց պահեստապետը՝ օղիով լի երկու շտոֆները թևատակերում պահած, աչքերով փնտրեց, թե ուր դնի: Վերջապես խելքը կտրեց դնել ուղղակի սեղանին, որտեղից, պահակներից մեկի կինը, որն օգնել էր տանտիրուհուն սեղանը պատրաստելու, իսկույն վերցրեց և դրեց լուսամուտներից մեկի գոգը ծաղկամանների կողքին:

Պահեստապետը, որը գեր էր բոլոր պահեստապետների նման, շտոֆներից ազատվելուց հետո ոչ մի չափով չկորցրեց իր լայնությունը: Մոտենալով սեղանին, նա փորձեց դրա վրա եղած օղին համեմատելու համար իր բերածի հետ: Ապա սկսեց գննել պատերին փակցված նկարները:

Ինտելիգենցիայից եկել էին միայն գլխավոր հաշվապահն ու բանաստեղծ Պուշկինը, որը նույնպես աշխատում էր գլխավոր ճամբարի գրասենյակում որպես մատակարարման բաժնի վարիչ: Ճիշտն ասած, դեռ մի քանի տարի առաջ նրա մտքով չէր ել անցել բանաստեղծություններ գրել: Ուրիշներն էին համոզել նրան ափսոսալով, որ իզուր կորչում է նրա այդքան հարմար ազգանունը: Նա սկսել էր գրել, շուտով հասել էր խելահեղության և այժմ գրում էր ամեն օր: Նշանակել էին խմբագիր և պատի թերթը տրամադրել էին նրան՝ ի հոշոտումն: Բոլոր նյութերի կեսից ավելին այնտեղ «տպվում» էր չափածո ձևով՝ անկախ բովանդակությունից և շատ հաճախ էլ անկախ տաղաչափության կամ հանգերի լինել-չլինելից:

Մտնելով սենյակ նա արեց մի հաճելի սյուրպրիզ: Ձեռքը տարավ ծոցը, բայց ոչ թե որպես բանաստեղծ իր վերջին գրվածքները հանելու և կարդալու համար, այլ որպես մատակարարման բաժնի վարիչ, հանեց երկու մեծ օղակ երշիկ և հագցրեց շտոֆների վրա երբ դրանք դեռ սեղանի վրա էին:

Հաշվապահն ուներ այնպիսի տեսք, կարծես նրան կտրել էին գործից ու բերել մի թոպեով, և նա այժմ անհամբեր սպասում էր, թե երբ պիտի բաց թողնեն նրան, որ գնա շարունակի իր ընդհատված գործը:

Դրսում լսվեց մեծադիրոդ հաչոց: Դա շնապահի շունն էր, որն ստուգում էր, թե կա՞ն արդյոք այդտեղ ցեղակիցներ: Չստանալով պատասխան-հաչոց նա սկսեց դժգոհ հևալ: Տերը նրան կապեց մուտքի մոտ և մտավ ներս գլխավոր ճամբարի պետի հետ, որն ավագ լեյտենանտ էր:

Գլխավոր ճամբարի պետը, իրոք որ, լավ մարդ էր: Նիհարկոտ ու փոքրամարմին, նա սիրում էր հայիոյել, որի համար քրեական կալանավորները սիրում էին նրան: Բայց հայիոյելը նրա միակ թերությունն էր, ընդ որում՝ նա հայիոյում էր ոչ թե բարկության թոպեներին թքելու պես, այլ ամեն թոպե հաց ծամելու նման: Անշուշտ, նա կուլտուրապես ցածր էր իր կնոջից, բայց կինը սիրում էր նրան նրա բարության համար, այդ թվում նաև կալանավորների նկատմամբ:

Շնապահը, իրոք որ, գարշելի մարդ էր: Նիհար, ոսկրոտ դեմքով, դրա կենտրոնում ցցված գիշատիչ քթով, որը նման էր արևային ժամացույցի եռանկյուն

ստվերացույցի: Նա նյարդային էր, թեև արտաքուստ հանգիստ ու քչախոս: Նրա հսկայական գամփռը դողում էր նրա մինչև իսկ փաղաքշանքներից, որովհետև իր մարմնի վրա երբեմն զգում էր իր տիրոջ ձեռքերի, ինչպես և ոտքերի ավելի ինտենսիվ հպումները:

Մտնելով սենյակ շնապահին իսկույն նստեց սեղանի մոտ, ամենացածրում, թեև դեռ ոչ ոք չէր նստել, մոտ քաշեց մի շիշ օղի՝ առանց ուտելիքի, և սկսեց մերթ-մերթ խմել:

Տեղի պահակներն իրենց կանանց հետ եկան միանգամից, խառը խմբով: Պահակներն ակամայից քայլում էին շարային կարգով միասին դմբոմբացնելով ոտքերը, խառնիխուռը մանրատուտիկով, խանգարում էին նրանց:

Մտնելով սենյակ նրանք իրենց գլխարկները կարկուտի պես թափեցին անկյան մոտի լուսամուտի գոգը, իրար վրա, և կանգնեցին-մնացին դռան մոտ՝ կարծես սպասելով հրահանգի.- «Վա՛շտ, նստել... բաժակները լցնել մե՛կ-երկո՛ւ»... Նրանց կանայք կանգնել էին միանման թաշկինակները բռնելի մեջ պահած.- վերջերս էին զննել շրջիկ կրպակից,- նայում էին իրենց ամուսինների երեսներին և իրենց հերթին սպասում նրանց հրամանին:

Մանկաբարձուհու կիրգայե սապոգներով կոշտ ու կոպիտ սիրեկանը նորից խրխնջաց և մոտեցավ նրանց, բայց այդ թուպին սենյակ վերադարձավ մանկաբարձուհին:

- Խնդրում եմ բոլորիդ՝ սեղանի մոտ,- ձեռքով արեց լեյտենանտը:- Ավագ լեյտենանտ, խնդրում եմ... Եվ ձեզ... Բոլորիդ...

Լեյտենանտի կինը վազ տվեց խոհանոց:

Աստված իմ, ի՛նչ էր կատարվում խոհանոցում... Կենտրոնում կանգնել էր խլեզի նման բարակ ու երկար մի քրեական ճամբարի խոհարարը, և հրամաններ էր արձակում պահակների երկու կանանց, որոնք օգնում էին նրան: Չորս կողմում, սեղանի, տաբուրետների վրա, լուսամուտների գոգերում, դրված էին կաթսաներ ու սկուտեղներ խելքից-մտքից դուրս ուտելիքներով լի: Կարկանդակներ, որ ունեին ճանապարհի վրա ընկած եզան թրիքի անկանոն ձև ու տեսք: Տապակած միս, որ նման էր ճանապարհները բարեկարգելու համար պատրաստած խճաքարերի: Սոուսներ, որ նման էին կավոտ հողի վրա լճացած անձրևաջրի կամ նման էին սևահողի, որի վրայից սկսել էր չորանալ անձրևաջուրը...

Թե՛ լեյտենանտի կինը և թե՛ պահակների կանայք դեռ մի քանի ժամ առաջ արդեն հասկացել էին, որ ճամբարի խոհարարը խոհարար չէր բոլորովին, այլ ժուլիկի մեկը, որն իր պաշտոնին տիրացել էր իր նման ուրիշներին վերակարգիչին ու բժշկին կաշառելու միջոցով: Եվ մնացել էր այդ պաշտոնում, որովհետև կալանավորների համար ճաշ պատրաստելը չի պահանջում և ոչ մի հմտություն: Լցրու ջուրն ու ձավարը կամ ջուրն ու կարտոֆիլը կաթսայի մեջ, ավելացրու վրան մի քանի կաթիլ յուղ և վառիր կրակը...

Դեռ մի քանի ժամ առաջ էր հարկավոր վճարել նրան, բայց այլևս ուշ էր, թրիքն արդեն պատրաստ էր, անձրևաջուրը, թաց սևահողը և մյուս անուստելի նյութերը նույնպես...

Հանկարծ խոհանոց մտավ լեյտենանտն ինքը:

- Ի՞նչ եք անում,- շտապեցրեց նա,- մարդիկ այնտեղ արդեն սկսել են խմել, իսկ սեղանի վրա դեռ ոչ մի ուտելիք չկա...

Այդ ժամանակ նրա աչքն ընկավ եզան թրիքի վրա...

- Երեք օրով մեկուսարան,- գոռաց նա խոհարարի վրա:

- Ոչ, հինգ օրով,- ուղղեց նա տեսնելով մի այլ ուտելիք:

- Տասն օրով,- ավելացրեց խզված ձայնով՝ նայելով մի երրորդ ուտելիքի:

Խնդրեց կանանցից մեկին մտնել սենյակ և աննկատելիորեն դուրս կանչել ամուսնուն: Իսկ երբ պահակը եկավ, ժուլիկ-խոհարարն արդեն ստացել էր տասնհինգ օրվա պատիժ:

- Տա՛ր,- ասաց լեյտենանտը համառոտ ցույց տալով խլեզին:- Նստեցնել ցերեկները: Իսկ գիշերները՝ աշխատանքի...

- Ընկեր լեյտենանտ,- հաղորդեց մյուս կինը,- ասում են ճամբարում նստած Է Կիևի ամենահայտնի ռեստորաններից մեկի շեֆ-խոհարարը: Գուցե նրա՞ն կանչեք...

- Չի կարող պատահել,- բացականչեց ճամբարի պետը:- Ո՞վ է քեզ ասել, Մաշա:

- Ինքը ամուսնուս:

Լեյտենանտը կանչեց նաև այդ պահակին:

- Այդ քե՞զ է պատմել շեֆ-խոհարարն իր մասին:

- Այո, ընկեր լեյտենանտ:

- Քաղաքականների՞ց է...

- Այո, ընկեր լեյտենանտ:

ճամբարի պետը մի պահ մտահոգվեց, ապա թափ տվեց ձեռքը.

- Գնա բեր, իսկույն:

Երբ տասը րոպե հետո ներս մտավ ծառահատներից մեկը, պետը բացականչեց զարմացած.

- Նեչիպորենկո... Այդ դո՞ւ ես եղել շեֆ-խոհարարը Կիևում...

- Ես, քաղաքացի պետ:

- Նայի՛ր... Ի՞նչ կարելի է անել սրանց հետ...

Նա ցույց տվեց թոփքը, անձրևաջուրը, ցեխը և այլն:

- Թափել խոզերին,- միայն անցողակի նայելով, բայց և թուքը կուլ տալով, ասաց շեֆ-խոհարարը:

- Իսկ սեղանի՞ն...

- Մթերքներ կա՞ն, քաղաքացի լեյտենանտ:

- Կան,- ասաց կինը:

Կես ժամ հետո պատրաստ կլինի երեք տեսակ ուտելիք: Էլի կես ժամ հետո՝ ևս չորսը: Բավակա՞ն է:

- Նեչիպորենկո,- համարյա խնդրեց լեյտենանտը:- Նեչիպորենկո, մի շաբաթ շարունակ ես քեզ դուրս գրել կտամ «մեծ պայոք»...

Ուկրաինացի խոհարարն արժանապատվորեն լուռ մնաց, խնամքով լվացվեց և հագավ խալաթը: Պետն ուրախ վերադարձավ սենյակ: Միայն դրանից հետո Նեչիպորենկոն ասաց պետի կնոջը.

— Դուք խոզ չեք պահում... Այս բոլորը փաթաթեցեք լրագրի մեջ, տանեմ կալանավորներին...

- Իհարկե, իհարկե,- շփոթվեց կինը, որ ինքը չէր գլխի ընկել առաջարկել նրան:

Սենյակում լեյտենանտը ժպիտով հաղորդեց հյուրերին, որ ուտելիքը պատրաստ է, պարզապես տաքացնում են, քիչ հետո կլինի:

Սեղանի շուրջը նստոտած, յուրաքանչյուրն զբաղված էր մի որևէ բանով. խմում էին, խոսակցում, լուռ նայում դեսուդեն: Իսկ ավագ լեյտենանտը, որ ցերեկը չէր հասցրել թերթ կարդալ, կարդում էր այժմ: Դրա համար նա իր աթոռով տեղափոխվել էր պատի տակ, ամենամեծ լամպի մոտ, բայց, ինչպես երևում էր, դարձյալ դժվարանում էր կարդալ: Մատակարարման բաժնի վարիչն ուզեց իջեցնել լամպը պատից և ղնել նրա մոտ, լուսամուտի գոգը, բայց լեյտենանտն ասաց.

- Սպասիր, ես մի ավելի մեծ լամպ բերեմ մեր ավագ լեյտենանտին...

Գնալով խոհանոց, նա դիմեց կնոջը.

- Գտիր մեծ լամպը, որի ապակին ջարդված է: Ես Էլեկտրական լամպի լուսամուկովը կհարմարեցնեմ վրան...

Շեֆ-խոհարար Նեչիպորենկոն անսպասելի կերպով մեջ խառնվեց ամուսինների խոսակցությանը: Նրա՞ ինչ գործն էր...

- Իսկ ինչո՞ւ Էլեկտրականությունը չի վառվում, քաղաքացի պետ...

Լեյտենանտը խիստ դեմք ստացավ, չուզեց պատասխանել, բայց ասաց.

- Մոնտյոր չունենք, որ գործի գցի մեքենան, Նեչիպորենկո:

- Ինչպե՞ս թե չունենք, քաղաքացի պետ: Իմ կողքի տախտակի վրա քնում է Լենինգրադի Էլեկտրասարքավորումների կոմբինատի գլխավոր ինժեները...

- Դուրս ես տալիս, Նեչիպորենկո,- չուզեց հավատալ լեյտենանտը:- Ի՞նչ գործ ունի քո կողքին:

- Ինչ գործ որ ես ունեմ նրա կողքին,- ուկրաինական հումորով պատասխանեց շեֆ-խոհարարը:

Լեյտենանտը նայեց նրա ձեռքերի ճարտար շարժումներին, արդեն պատրաստվել սկսած ուտելիքներին, և կարծես դրանց մեջ գտնելով նրա խոսքերի հավաստիությունը, բացականչեց.

- Կեցցես, Նեչիպորենկո: Ուրեմն, չորրորդ բարաքո՞ւմ:

- Այո: Բայց նա հիմա մեկուսարանում է: Հիշո՞ւմ եք, դուք եք նստեցրել կարտոֆիլ գոդանալու համար...

Լեյտենանտն արագ ելավ դուրս:

Ահա արդեն բավական ժամանակ էր, ինչ շնապահի շունը դռան մոտ մոմռում էր, վնգստում, ոռնում, հաչում: Ըստ երևույթին նրա և տիրոջ սերը երկուստեք էր, և նա սովոր չէր այդքան ժամանակ հեռու մնալ տիրոջից: Վերջապես ավագ լեյտենանտը վեր բարձրացրեց գլուխը լրագրի վրայից և դիմեց շնապահին.

- Ներս բեր թող հանգիստ նստի աթոռիդ մոտ, թե չէ զահլա պիտի տանի ամբողջ գիշեր:

Շնապահը թռավ դուրս:

Եկավ ճամբարի պահակապետը, որը գնացել էր պահակատեղերն ստուգելու: Դիմեց լեյտենանտին:

- Ամեն ինչ կարգին է, ընկեր լեյտենանտ:

- Նստիր, նստիր,- առանց թերթից կտրվելու, ձեռքով արեց ավագ լեյտենանտը:-
«Կարգին է»: Չէ մի, անկարգ լինի: Քնած են խեղճերն իրենց համար:
Ապստամբություն չեն պատրաստում:

Ոչ ոք չէր հասկանում, թե ինչու համար տանտիրուհին շարունակ խոհանոցումն էր, իսկ լեյտենանտը շուտ-շուտ ներսուդուրս էր անում: Էլեկտրականության մասին նա ոչինչ չէր հայտնել սենյակում մասամբ սյուրպրիզ անելու համար և մասամբ էլ չհավատալով այդպիսի սյուրպրիզի հնարավորությանը:

Եվ հանկարծ բոլորը վեր ցատկեցին իրենց տեղերից կարծես մեկը ռումբ նետեց ներս՝ շլացնելով բոլորին դրա լույսով:

Երբ մի վայրկյան հետո մարդիկ հասկացան, թե ինչ կատարվեց, բարձրացրին ուրախության միահամուռ աղաղակ: Եվ նոր միայն տեսան, թե ինչպիսի ողորմելի լույսերի տակ էին նստել մինչև հիմա: Հանգցրին նավթի լամպերը:

Էլեկտրական ջահի ներքո սեղանը դարձավ ավելի շքեղ և առատ:

Ավագ լեյտենանտն արագ վար դրեց լրագիրը.

- Ո՞վ էր, լեյտենանտ:

- Մի կալանավոր:

- Կանչիր նրան այստեղ:

- Նա... քաղաքական է:

- Կանչիր այստեղ՝ ասում եմ քեզ: «Քաղաքական»... Չէ մի, քրեական լիներ:

Շնապահը սրեց ականջները:

Ներս մտավ կալանավորի պատառոտված և բազմիցս կարկատանված հագուստով մի բարձրահասակ, գեղեցիկ տղամարդ, բայց լնդախտից համարյա բոլոր ատամները թափված: Շլանալով իր իսկ վառած լույսից, նա կկոցեց աչքերը:

- Եկ այստեղ,- հրահանգեց ավագ լեյտենանտը:

Կալանավորը մոտեցավ:

- Դու մոնտյո՞ր ես:

- Այո...

- Ճիշտ չի ասում,- ժխտեց լեյտենանտը:

Գլխավոր ճամբարի պետը տարակուսանքով նայեց նրան:

- ճիշտ չի ասում,- կրկնեց լեյտենանտը:- Նա գլխավոր ինժեներն է: Լենինգրադից:

- Ես կալանավոր եմ,- քաղաքավարությամբ ուղղեց ինժեները:- Թույլ կտա՞ք գնալու:

Որոշակի կերպով նրան տանջում էր ճոխ ծածկած սեղանի տեսքը և խոհանոցից եկող համախառն հոտը:

- Նստիր,- կարգադրեց ավագ լեյտենանտը և դիմեց լեյտենանտին:- Բերել տուր մի սեղան ինժեների համար:

- Գուցե գնամ...- պնդեց կալանավորը:

- Նստիր... Նստեցե՛ք:

Լեյտենանտը հասավ օգնության.

- Դա նրա համար է, որ եթե լույսը նորից հանգչի վառես:

- Չի հանգչի:

- Նստեցե՛ք, ինժեներ,- կրկնեց ավագ լեյտենանտը ինքն առաջարկելով աթոռ:

Նույն րոպեին պահակներից մեկի տնից բերեցին մի փոքր սեղան, դրեցին առանց սփռոցի, լուսամուտներից մեկի մոտ, պատի տակ: Վրան դրեցին օղի և, ուտելիքի սպասումով, ափսեներ: Ինժեները մի փոքր ետ տարավ վարագույրը, նայեց դուրս: Փոքրիկ գյուղի միակ փողոցում վառվում էին Էլեկտրական լապտերները: Դրանից այն կողմ կանգնած էր խուլ պարիսպը...

Շնապահն ու շունն անթարթ նայում էին բանտարկյալին:

- Ինչպիսի՜ տղամարդ...- շնչաց ավագ լեյտենանտի կինը ցավով, լեյտենանտի կնոջ և մանկաբարձուհու միջև նստած:- Եթե դնես ատամները և հագցնես ուրիշ հագուստ...

- Կամ ոչինչ չհագցնես...- պատկերացրեց մանկաբարձուհին:

Նեչիպորենկոն պահեց իր խոստումը: Ներս մտավ սպիտակ խալաթով ու գլխանոցով, միջահասակ, գեր, ինչպես վայել է շեֆ-խոհարարին, և չռած հինգ մատների վրա բերեց առաջին սկուտեղը: Նրա հետևից բերեցին մյուս երկուսը: Սպասումն ավարտվեց միանգամից, սկսվեց բանկետը: Օղի միջով, պատառաքողներին հեծած կամ մատների աքցանների մեջ բռնված, սկսեցին կարճ ճանապարհորդություններ կատարել սպիտակ հացի կտորները: Դանակ-պատառաքողների հնչյուններ, օդու կկլոց, գավաթների զնգզնգոց...

Ավագ լեյտենանտի կինը վեր կացավ տեղից, հաց, միս, կարտոֆիլ և ուրիշ ուտելիքներ տարավ ինժեներին:

- Դուք ամուսնացա՞՞ծ եք,- հարցրեց նա կարեկցությամբ:

- Չգիտեմ...

- Կերեք, ես ձեզ չեմ խանգարի, մի քաշվեք:

Նա վերադարձավ իր տեղը:

- Այ թե երբ էր հարկավոր մեր Վանյան իր հարմոնով,- ափսոսաց մանկաբարձուհու սիրեկանը:- Ժամանակ գտավ հարմոնը նորոգել տալու:

- Այո, առանց նվագի այն չէ,- համաձայնվեց պահեստապետը:

- Ես կարող եմ: Այսինքն՝ երգել,- պատրաստակամություն հայտնեց պահակներից մեկը ոտքի կանգնելով:- Թույլ կտա՞ք, ընկեր լեյտենանտ...

Ապա, մտածելով, որ թույլտվությունը պետք էր խնդրել ոչ թե նրանից, այլ իր անմիջական հրամանատար պահակապետից, դարձավ դեպի նա.

- Թույլ կտա՞ք, ընկեր ավագ լեյտենանտ:

- Թույլ չի տալիս,- հայտնեց լեյտենանտը:- Ըն երգից, ես նկատել եմ, ծառերը չորանում են:

Ծիծաղեցին:

Պահակը, այնուամենայնիվ, երգեց: Եվ, ոչինչ, շատ վատ չէր:

- Ներեցե՛ք,- տեղից վեր կացավ գլխավոր ինժեները:

- Ի՞նչ,- շուռ եկավ ավագ լեյտենանտը,- Էլի՞ ուզում եք գնալ:

- Ոչ... Դուք չէի՞ք ուզենա լսել հանրապետության վաստակավոր արտիստ Պավլովի երգը...

- Պավլովի պլաստիկաները երեսուկյոթ թվից այս կողմ գործածությունից հանված են,- խստությամբ իր ստվերացույց քիթը դեպի նա դարձրեց շնապահը:

- Այո,- հաստատեց գլխավոր ինժեները:- Որովհետև ինքն էլ Է գործածությունից հանված: Եթե ուզում եք լսել, նա երրորդ բարաքումն է...

- Այն հայտնի Պավլո՞վը...- չհավատաց մանկաբարձուհին:

- Այո... Այն հայտնի Պավլովը...

Ավագ լեյտենանտին մոտեցավ շնապահը, փսփսաց ականջին.

- Հույս ունեմ, որ դուք թույլ չեք տա...

- Այո, անշուշտ,- գլխով արեց վերջինս:- Թույլ չեմ տա, որ երգի «Աստված, պահպանիր թագավորին»: Ինքն էլ հագիվ թե երգի: Միայն Չայկովսկի...

- Իսկ եթե մեկնումեկը...- սկսեց շնապահը:

- Կարելի է, կարելի է,- համաձայնվեց գլխավոր ճամբարի պետը,- իմ կարծիքն էլ այն է, որ Չայկովսկու վրա պետք է լուրջ մատերիալ գրել:

Դառնալով դեպի լեյտենանտը, պատվիրեց.

- Հրավիրիր:

Հենց այդ բառով՝ «հրավիրիր»... Դա ասված էր շնապահի համար:

Գլխավոր ինժեները նստեց գոհունակությամբ: Այ թե կուրախանա Պավլովը անսպասելի հյուրասիրության համար:

Մի պահ կանգնեցնելով կանչելու գնացող պահակին, շշնջաց.

- Ասա, որ ես եմ կանչում, թե չէ չի գա, նա հպարտ մարդ է:

«Ուրեմն կգնա մեկուսարան», - ուզեց ասել պահակը, բայց լուռ ելավ դուրս: Գուցե և չի գնա մեկուսարան: Այդ գիշեր ամեն ինչ այլ կերպ էր...

Մինչ վաստակավոր երգիչը կգար, ազատ մարդկանց սեղանի շուրջը շարունակվեց կերուխումը, բայց այժմ ոչ աշխույժ, սպասողական:

Սպասումը կարճելու համար ավագ լեյտենանտն ու լեյտենանտն սկսեցին վիճել ռազմական տակտիկայի ու ստրատեգիայի մասին, որին նվիրված մի հոդված էր տպված այդ օրվա լրագրում: Վեճը բորբոքվեց, նրանք տարվեցին, մոռացան Պավլովին:

Վաստակավոր երգիչը մտավ ներս, նայեց շուրջը: Մոտեցավ գլխավոր ինժեներին:

- Ի՞նչ բան է:

- Նստիր: Եվ, ինդրում եմ, մի բարկանա, Ռոբերտ Սեմյոնովիչ: Նախ կեր, այս բոլորը քոնն է:

- Իսկ հետո «երգի՞ր»...

- Ինդրում եմ... Դոն-Քիշոտություն մի անիր... Կմեռնես: Ամեն մի կուշտ օրը մեր փրկության համար է...

- Դուք արդեն եկա՞ք,- առաջինը նկատեց ավագ լեյտենանտը:- Դուք Պավլո՞վն եք:

- Այո:

- Հանրապետության վաստակավոր երգի՞չը:

- Էի:

- Կերե՞ք: Չգացեք ձեզ ինչպես...- Նա չուզեց ասել՝ «ինչպես ձեր տանը»:
Շարունակեց.- ինչպես ազատության մեջ:

- Փորձեցեք զգալ...- տխուր ժպտաց Պավլովը:

- Այո: Իրավացի եք: Ներեցեք ինձ:

Վերջին խոսքը նույնպես, բարձր ձայնով, ասված էր շնապահի համար:

Առանց աչքը վաստակավոր երգչից կտրելու՝ նա շոշափեց ձեռքով, գտավ իր գավաթը, խմեց:

- Դու շատ ես խմում...- անհանգստացավ կինը սեղանի մյուս կողմից:

- Ուրեմն հարկավոր է, Լիզա,- ասաց ամուսինը կամացուկ, խնդրանքով:

Պավլովը միջահասակից ցածր, նիհարկոտ, կատարեց մի մեծ սխալ: Նախքան որևէ բան ուտելը մի մեծ գավաթ օդի քաշեց գլուխը և իսկույն հարբեց: Ապա, ազահուրթամբ ուտելով իր ափսեների մեջ եղածը, նա ոտքի կանգնեց և հարցրեց.

- Ի՞նչ պետք է վճարեմ:- Չայկո՞վսկի, Ռախմանինո՞վ, Շոպե՞ն...

Ավագ լեյտենանտը նույնպես, զգալիորեն հարբած, վեր ցատկեց տեղից, մոտեցավ նրան, ուզեց հայիոյել, առանց զայրույթի, բայց հիշեց իր դեմ կանգնած է հանրապետության վաստակավոր արտիստ Ռոբերտ Սեմյոնովիչ Պավլովը...

- Հյուրասիրության համար չեմ վճարում, դուք դա ինձանից լավ գիտեք: Եթե հարգում եք ձեր երկրպագուների խնդիրը՝ երգեցեք նրանց համար որևէ բան: Իսկ եթե ոչ՝ ձեր ազատ կամքն է:

- «Ազատ կա՛մք»...- քմծիծաղեց Պավլովը:

Գլխավոր հաշվապահը, կիրգայե սապոգներով մարդը և պահեստապետը, Պուշկինի ղեկավարությամբ, կազմել էին չեզոք մարդկանց մի խումբ, նստել էին շնապահի տեսադաշտում և ընդգծված կերպով ցույց էին տալիս իրենց չեզոքությունը: Լեյտենանտը նայում էր մերթ ավագ լեյտենանտին, մերթ շնապահին: Պահակները նույնպես կորցրել էին իրենց կողմնորոշումը: Իսկ նրանց կանայք ուրախացել էին այդքան հարուստ տպավորությունների համար, որոնք

օրեր շարունակ խոսակցության նյութ էին մատակարարելու նրանց և փարատելու էին ձանձրույթը:

- Չայկովսկի...- հայտարարեց Պավլովը:

Բնակարանի ետևում անտառն էր մութ և խորհրդավոր: Բնակարանի առջևում պարիսպն էր բարձր ու խուլ: Երկու տարերքների միջև սեղմվել էր շենքերի կարճ շարքը՝ երեք-չորս սյան վրա փայլող լապտերներով: Ներսում հավաքված մարդիկ մոռացել էին, թե որտեղ են գտնվում նրանք: Ունեին այն պատրանքը, թե անտառի փոխարեն փողոցներ ու շենքեր էին կանգնած: ճամբարի փոխարեն նույնպես: Ինչո՞ւ այդպես չէր կյանքը...

Չայկովսկու արիան կատարվելու ժամանակ միայն շնապահն էր, որ մնաց անտարբեր: Շունը՝ ոչ: Շունը չէր կարող անտարբեր նստել կալանավորների հետ և պատրաստ էր հարձակվելու նրանց վրա իր տիրոջ հրամանով, որը, սակայն, ուշանում էր:

Բայց շունը, հակառակ տիրոջ, չունեւ հետին մտքեր, նրա տրամադրություններն ակնհայտ էին:

- Բռավո՛ր,- հանկարծ բացականչեց Պուշկինը ինքն էլ չհավատալով իր ձայնին:

- Բռավո՛ր,- բացականչեցին պետերի կանայք, և ապա լեյտենանտը:

Ավագ լեյտենանտը վեր կացավ տեղից և սեղմեց երգչի ձեռքը:

Այդտեղ արդեն, շնապահը չհամբերեց, հանեց բլոկնոտը և դեմոնստրատիվ կերպով գրանցեց այնտեղ ինչ-որ բան:

- Շատ ես խմում, Անդրե՛յ, հոգյակ,- նորից անհանգստացավ կինը:

Պավլովը, ձեռքսեղմումից, բացականչություններից և ծափերից խիստ զգացված, բայց և չմոռանալով կալանավորի նշանաբանը «պոկիր, ինչ որ հնարավոր է», մոտեցավ գլխավոր ճամբարի պետին և խնդրեց.

- Կարելի՞ է նայել լրագիրը...

- Վերցրեք:

Պավլովը հարձակվեց թերթի վրա և ապա, դանդաղելով, մոտեցրեց կրծքին, շոյեց.

- Առաջին թերթը վերջին չորս տարում...

Նա բաց արեց, նայեց, շուռումուռ տվեց, քմծիծաղեց տխուր.

- Մեր ամնիստիայի մասին չկա ոչ մի խոսք...

Ավագ լեյտենանտը ձայն չհանեց:

- Շատ եմ խնդրում ձեզ, քաղաքացի պետ... Թույլ տվեք տանել այս թերթն ինձ հետ: Ես էլի կերգեմ ձեզ համար: Թերթն ինձ հարկավոր չէ, ուրիշի համար եմ ուզում վերցնել: Այստեղ մի հոդված կա տակտիկայի ու ստրատեգիայի մասին: ճամբարում գտնվում է մի մարդ, որը ինքն էլ է գիրք գրել այդ հարցերի մասին.- «Հռոմեական ֆալանգայից մինչև...»: Նա կանգ առավ լրիվ չհիշելով վերնագիրը:

- Ներեցեք,- մեջ խառնվեց լեյտենանտը,- գիրքը գրել է ոչ թե «մի մարդ», այլ գնդապետ Չախարովը:

- Այո, այո,- հաստատեց երգիչը:

- Ինչպե՞ս...- սառեց լեյտենանտը:- Մեր ծիապա՞նը...

- Այո: Զիապանը:

- Լիզա, այդ օդին տուր այս կողմ,- ձեռքը երկարեց ավագ լեյտենանտը:- Իզուր դրված է ձեր կանանց առջև:

- Անդրեյ... Խնդրում եմ քեզ...

Պուշկինը, որի «բռավո» բացականչությունից հետո նրա երեք սեղանակիցները կտրուկ կերպով կողմնորոշվել էին նրանից և փոխադրվել սեղանի մի այլ անկյուն, վեր թռավ տեղից, վերցրեց լուսամուտագոգից մի շտոֆ վրան հագցրած երշիկով, դրեց սեղանի վրա, ավագ լեյտենանտի առջև:

- Խմեցե՛ք: Եվ թող կանայք չխառնվեն տղամարդկանց գործերին:

Ավագ լեյտենանտը խմեց և կարգադրեց.

- Հրավիրեցե՛ք Չախարովին:

- Բայց նա չի գա,- հայտնեց Պավլովը:- Նա չի կտրի քունը:

- Ինչպե՞ս թե չի գա,- բորբոքվեց ճամբարի պետը:- Ասացե՛ք գնդապետին, որ հրամայում է լեյտենանտը:

- Դու հարբած ես.- կտրուկ շուռ եկավ դեպի նա գլխավոր ճամբարի պետը:- Գնդապետն իրավացի է, կարող է և չգալ: Բայց խնդրեցե՛ք իր ընկերների անունից գլխավոր ինժեների, վաստակավոր արտիստի...

Քանի որ շեֆ-խոհարարն արդեն պատվով ավարտել էր իր գործը, նրան էլ հրավիրեցին կալանավորների սեղանի մոտ: Որպեսզի նեղվածք չլինի ափսեների ու գավաթների համար, լեյտենանտի կինը կարգադրեց բերել ևս մի սեղան, միացնել առաջինին:

Չախարովը շատ խոշոր մարդ, ներս մտավ գլուխը բարձր պահած, բարևեց կալանավորներին, միայն նրանց: «Տասը օրով մեկուսարան», - ինքը ենթադրաբար որոշեց իր պատժի չափը: Ապա, օդի լցնելով բաժակը, մոտեցավ լեյտենանտի կնոջը:

- Հարգելի... պետի կին: Լսել եմ, որ դուք զավակ եք ունեցել: Թույլ տվեք շնորհավորել ձեզ: Ես ցանկանում եմ, որ ձեր երեխան...

- Չլինի իր հոր նման, - թելադրեց գլխավոր ճամբարի պետը:

Չախարովը թեքվեց, նայեց նրան, հաստատեց.

- Այո: Յուրաքանչյուր զավակ պիտի ձգտի լինել իր ծնողներից ավելի լավ...

Նա խմեց և հազիվ զսպելով ուտելու խելահեղ ցանկությունը, կծեց մի փոքրիկ կտոր միս:

Լեյտենանտի կինն անչափ զգացվեց: Թե բոլոր ազատ մարդիկ, թե կալանավորները, մոռացել էին շնորհավորել նրան սեղանի շուրջը:

- Ուզո՞ւմ եք տեսնել երեխայիս, - հարցրեց նա Չախարովին:

- Եթե կարելի է:

Մյուս սենյակում Չախարովը երկար նայեց քնած երեխային և ասաց.

- Ես ունեի հինգ զավակ: Մեկը գնդակահարված է, մյուսը հրաժարվել է ինձանից, իսկ երեքը... երեքը՝ ոչ: Պատասխանատու բան է զավակ մեծացնելը: Սա ձեր առաջի՞նն է:

- Այո:

- Բժիշկները պարբերաբար նայո՞ւմ են նրան:

- Որտեղի՞ց: Հիմա մեզ մոտ է մանկաբարձուհին, նա տվեց մի քանի խորհուրդներ:

- Գիտե՞ք ինչ, հարգելի... պետի կին: Ես ձեզ խորհուրդ կտայի դիմել լուրջ բժշկի: Կարող եմ տալ մի կին պրոֆեսորի հասցե: Առաջին բարաք...

- Մի՞թե ձեր բժիշկը տղամարդ չէ, - զարմացավ պետի կինը:

- Այո: Քրեականներից: Բայց ես խոսում եմ խոհանոցի կարտոֆիլ մաքրողի մասին: Կզննի երեխային, միաժամանակ նաև ձեզ:

- Շնորհակալություն, - զույգ ձեռքերով բռնելով նրա ձեռքերը, սեղմեց երեխայի մայրը և շտապեց դուրս:

Մի պահ մնալով մենակ, Չախարովը գողավարի նայեց շուրջը, արագ մոտեցավ երեխային, համբուրեց այտը և սարսափելի վախենալով, որ չբռնեն իրեն հանցանքի մեջ, նետվեց դուրս:

Խլեզի նման խոհարարը, որ գիշերները պիտի ճաշ եփեր, իսկ ցերեկները նստեր մեկուսարանում, տրտնջաց կնոջը տանելու համար եկած պահակի ներկայությամբ և սպառնաց, որ ստիպված կլինի կարտոֆիլը կճեպներով լցնել ճաշի մեջ:

Երբ ներքին հիվանդությունների մասնագետ, պրոֆեսոր Կարպովան մտավ ներս, կանանցից շատերի աչքերում փայլեցին արցունքներ: Ո՞վ կհասկանա կնոջն ավելի լավ, քան կինը... Կալանավորական իր այլանդակ գորշ համազգեստից Կարպովան ճզնել էր վերակարել կանացի հագուստ հիշեցնող մի բան:

«Պետք է մի լավ հագուստ նվիրել նրան», - մտածեց լեյտենանտի կինը և իսկույն էլ հասկացավ իր ցանկության անհեթեթությունը: Կալանավորի աշխատանքին ու կենցաղին կարող էր դիմանալ միայն այդպիսի այլանդակ և գորշ հագուստը...

Երկու կանայք գնացին մյուս սենյակը և երկար ժամանակ դուրս չէին գալիս: Ապա վերադարձան և պրոֆեսորը նստեց կալանավորների սեղանի մոտ: Նրա համար բերեցին թուղթ, թանաք, գրիչ: Նա գրեց երեք-չորս դեղատոմս, ստորագրեց, դրեց ամսաթիվը: Նա մոռացել էր, որ կարտոֆիլ մաքրող է:

- Սա կընդունեք ինքներդ օրական երեք անգամ, - դիմեց նա երեխայի մորը: - Իսկ մի երկու շաբաթ հետո նորից կներկայանաք ինձ: Ներեցեք... կկանչեք ինձ...

Քննվելու ցանկությունն հայտնեց նաև ավագ լեյտենանտի կինը: Պրոֆեսորը տխուր ժպտաց.

- Կքննեի բոլորիդ, բայց գործիքներս հետս չեն, մնացել են հազար վեց հարյուր կիլոմետր այն կողմ...

- Իմ կինն առողջ է, պրոֆեսոր, - ձեռքը թափ տվեց ավագ լեյտենանտը: - Դուք կերեք, կերեք...

Պրոֆեսորն ուշադիր նայեց նրան, մոտեցավ, վար քաշեց այտը, նայեց աչքի մեջ, բռնեց զարկերակը: Վերցնելով նրա առաջից օդու գավաթն ու շտոֆը, ասաց համառոտ.

- Դուք խելագարվել եք:

Ապա դիմեց կնոջը.

- Լսեցե՞ք: Եթե ձեզ համար թանկ է ձեր ամուսնու կյանքը մի տաք նրան ոչ մի կաթիլ խմիչք: Ոչ մի, հասկացա՞ք:

Ավագ լեյտենանտը շոյեց պրոֆեսորի ձեռքը.

- Իմ կյանքը նրա համար թանկ է, բայց ի՞նձ համար... Թե՞ դա դեր չի խաղում:

- Իսկ ինձ կարելի՞ է խմել...- հարցրեց հանկարծ շնապահը:

Պրոֆեսորը շուռ եկավ դեպի նա, լուռ նայեց:

- Լուրջ բան չի լինի եթե նայեմ ձեր դեմքին և հանեմ եզրակացություն:

- Բայց և այնպե՞ս...- պնդեց շնապահը:

- Բայց և այնպե՞ս... Ավադ, դուք առողջ եք: Բուժումը ձեր շանն է հարկավոր: Տեսնո՞ւմ եք, դողում է նյարդայնությունից ամբողջ մարմնով: Դուք կարծում եք շները նյարդեր չունեն՝: Նա ամեն՝ն օր է ուղեկցում կալանավորներին:

- Նա ուղեկցող շուն չէ, այլ փախած կալանավորներին բռնող... գզող,- բացատրեց գլխավոր ճամբարի պետը:

- «Շունը մարդու բարեկամն է»...- դառն արտասանեց պրոֆեսորը:

- Նստեցե՛ք,- տեղ արեց իր կողքին հանրապետության վաստակավոր երգիչը:

Նախքան նստելը կին-պրոֆեսորը նայեց ազատ մարդկանց սեղանի կողմը, ներողամիտ ժպտաց: Նկատելով լեյտենանտի կնոջ հայացքը իր վրա ուղղված, կանչեց նրան մի կողմ:

- Խնդրում եմ ձեզ չնեղանաք, հարգելի... պետի կին: Ես բարեկամաբար եմ ուզում ասել... ուզում...

- Ի՞նչ կա,- անհանգստացավ կինը:- Դուք երեխայի՞ մասին եք ուզում...

- Ոչ, ոչ, սեղանի: Գիտե՞ք, կարելի է նույն սպասեղենով ու նույն ուտելիքներով սեղանը ծածկել շատ ավելի ճաշակով... Դուք ինձ ներեցե՛ք...

Լեյտենանտի կինը կարմրեց.

- Շա՛տ է անճաշակ:

- Նայած, թե ում համար: Մեզ կալանավորներին համար դա գերագույն երազ է: Բայց ազատ աշխարհում... Մի խոսքով, ներեցե՛ք ինձ, ես ուզում էի ձեզ օգնել:

- Օգնեցե՛ք, խնդրում եմ,- ժպտաց լեյտենանտի կինը,- ես ախր մի կարգին դաստիարակություն էլ չեմ ստացել: Սովորեցրե՛ք...

- Կարող էի ես ևս տալ մի քանի խորհուրդներ, բայց դա շատ ավելի լավ կանի առաջին բարաքից մի կին: Նա եղել է մեր դիպլոմատներից մեկի կինը, ապրել է Մոսկվայում, Լենինգրադում, ապա Նաև Լոնդոնում, Փարիզում... Ամուսնուն գնդակահարել են, իսկ նա... իսկ նա այնքան նիհար է: Մի քիչ կկշտանա...

- Իսկույն: Ես կխնդրեմ ամուսնուս:

- Խնդրեցեք երկու կնոջ համար: Մյուսը գյուղացի մի հիանալի աղջիկ է, դուք շատ կհավանեք նրան: Նա իր կյանքում դեռ սեղան չի նստել նշանավոր մարդկանց հետ: Իսկ այստեղ...

Պրոֆեսորը ցույց տվեց ձեռքով.

- Չորքերի հրամանատար, գլխավոր ինժեներ, վաստակավոր երգիչ, շեֆ-խոհարար...

Այժմ հարբած էին բոլորը: Այն, ինչ անհնար էր զգաստ մարդկանց աշխարհում, հնարավոր էր դարձել հարբածների մոտ: Բերեցին ևս մի սեղան, միացրին կալանավորների սեղաններին: Լեյտենանտի կինը բերեց էլի սփռոց, փռեց այդ սեղանների վրա, որոնք այժմ կազմեցին մի ամբողջական, երկար սեղան: Բոլորը հետաքրքրված վեր կացան իրենց տեղերից, սկսեցին հետևել, թե ինչպես խորհրդային դիպլոմատի կինը ծածկում էր նշանավոր մարդկանց սեղանը: Վազեր, գրաֆիկներ, շշեր, սկուտեղներ, ամեն ինչ մյուս սեղանից փոխադրեցին այդտեղ: Մոտեցրին էլի աթոռներ, բայց ազատ մարդիկ իրենք չնստեցին: Տեղեկանալով կալանավորներից ճամբարում ապրող ուրիշ անվանի մարդկանց մասին, ավագ լեյտենանտը կարգադրեց հրավիրել նաև նրանց:

Գնում էին պահակները, կամացուկ արթնացնում նրանց, իրենց հսկողության տակ բերում մինչև բնակարանի շեմքը: Իսկ շեմքից ներս անցնելիս կալանավորներն այլևս այն չէին, ինչ որ էին: Ավելի ճիշտ այն էին, ինչ որ եղել էին հեռավոր անցյալում, տարիներ առաջ...

Բարաքներում արթնացել էին համարյա բոլորը և գունատված, շշուկներ էին փոխանակում միմյանց հետ: Ի՞նչ է պատահել... Սկսել են կալանավորներին դուրս տանել մեկառմեկ՝ ինչպես այն ժամանակ, բանտում... Եկեք, համենայն դեպս, հրաժեշտ տանք իրար ինչպես այն ժամանակ, բանտում...

Անվանի մարդիկ սեղանի շուրջը նստել էին առանց ուշադրություն դարձնելու շրջապատի վրա, և խոսում էին իրար հետ, բայց ոչ թե արհամարհելով շուրջը գտնվողներին, այլ պարզապես չնկատելով նրանց: Պատմում էին իրար՝ մեկը Լենինի մասին, մյուսը Չապաևի, երրորդը Չեմբերլենի, որը մի հրավերից ժամանակ համբուրել էր նրա ձեռքը, և նա զզվանքով էր հիշում դա մինչև հիմա:

Ազատ մարդկանց սեղանի մոտ մնացել էր միայն շնապահը իր օղու շշի առջև: Նա մեն-մենակ արդեն ավարտում էր մի շտոֆը: Եվ ոչինչ չէր ուտում: Նա խմում էր, իսկ վրայից ուտում էր շունը, կարծես նրանք երկուսը միասին կազմում էին մի ընդհանուր օրգանիզմ...

Ավագ լեյտենանտն օրորվելով մոտեցավ լեյտենանտին.

- Դուրս ելնե՞ք մի րոպե, թարմանանք...

Անցնելով շնապահի մոտով նա տեսավ, թե ինչպես վերջինս արագ-արագ գրում էր բլոկնոտի մեջ: Եվ գրում էր շատ մանր, որ տեղավորեր:

- Մի չարչարվիր, շնապահ,- ասաց նա ձեռքով ծածկելով նրա ծոցատետրը:- Միայն ես եմ այս բոլորի պատասխանատուն, իսկ ինձ շատ չի մնացել ապրելու:
Հասկացա՞ր:

Երևի հարկ եղածից ավելի բարձրաձայն էր ասել նա այդ ամենը, որովհետև երգիչը լսեց և ասաց.

- Ճամբարում բուշլատը գցում ենք այդպիսիների գլխին և ծեծում մինչև ուշագնաց անելը: Այլապես ապրել չի լինի այնտեղ:

-Պետք է յուրացնել առաջավոր փորձը,- գլխով արեց ավագ լեյտենանտը:- Դրսում ևս ապրել չի լինի այլապես:

Շնապահը, առանց վրդովվելու, գրանցեց նաև այդ:

Դրսում ավագ լեյտենանտն ասաց լեյտենանտին...

- Նայիր...

Եվ ցույց տվեց անտառը:

- Տեսնո՞ւմ ես:

- Ոչինչ չեմ տեսնում:

- Իսկ հիմա նայիր այս կողմ...

Այս անգամ նա ցույց տվեց բարձր ու խուլ պարիսպը:

- Տեսնո՞ւմ ես: Գոնե հիմա:

- Տեսնում եմ...- ասաց լեյտենանտը հասկանալով:

- Ուրիշ ոչինչ: Գնանք ներս: Եվ չկարծես, թե քո ճամբարը բացառություն է կազմում...

Հագիվ էին նրանք մտել սենյակ, երբ դրսում, ճամբարի դարպասի մոտ, հնչեցին երկաթե մրճիկի չոր հարվածները կախված ռելսի կտորի վրա: Արթնացման գոնգը...

Գոնգի առաջին իսկ հնչյուններից կալանավորները ցնցվեցին սեղանի շուրջը և, կարծես հրահանգով, վեր կացան: Պետք էր շտապել աշխատանքի:

Անհավատալի գիշերն ավարտվեց, սկսվեց ճամբարի հերթական օրը: